

Bransjeveiledning:

Arbeid i høyden ved innsamling og transport av avfall.

1. Om veiledningen

Denne bransjeveilederen omhandler arbeid i høyden ved innsamling av avfall, utjevning av avfall i containere samt tildekking/netting av avfallscontainere og vogntog før videre transport. Erfaringer fra bransjen viser at dette er arbeidsoperasjoner der det er stor risiko for personskader. Hensikten med denne veilederen er å bidra at både gjenvinningsbedrifter og bedrifter som genererer avfall iverksetter risikoreduserende tiltak mht. arbeid i høyden. Målet er redusert risiko ved arbeid i høyden ved innsamling av avfall, utjevning av avfall, sikring av last før transport (tildekking/netting). Dette gjelder arbeidsoperasjoner både ute hos avfallsprodusenter og inne på gjenvinningsanleggene.

Bransjeveilederen beskriver generelle arbeidsrelaterte utfordringer ved arbeid i høyden, relevant regelverk, situasjoner som kan gi behov for arbeid i høyden ved innsamling og transport av avfall, samt tekniske løsninger, vernetiltak og kontraktsvilkår som kan redusere risiko mht. arbeid i høyden. Det understrekes at virksomhetene selv har ansvaret for å sørge for at relevant regelverk etterleves.

Bransjeveiledningen om arbeid i høyden er utarbeidet i regi av Norsk Industri og NHO Logistikk og Transport. Arbeidstilsynet har bidratt med innspill til arbeidet. Bransjeveiledningen har også blitt diskutert med Entreprenørforeningen Bygg og Anlegg (EBA) og i Treparts bransjeprogram - Transport.

Denne bransjeveiledningen kan fritt lastes ned fra Norsk Industris og NHO Logistikk og Transports nettsider. Vi mottar gjerne tilbakemelding fra brukere av veiledningen mht. behov for forbedringer.

2. Generelt om utfordringer ved arbeid i høyden

Arbeid i høyden er arbeidsoperasjoner som kan medføre fall til lavere nivå. Eksempler på arbeid i høyden kan være arbeid på tak og i stige, arbeid på dekker og i stillas, arbeid i personløfter (lift) og arbeid på spinkle underlag med fare for å falle igjennom. I gjenvinningsbransjen kan utjevning av avfall i containere eller tildekking/netting av avfallscontainere og vogntog medføre arbeid i høyden.

Fall er en av de vanligste årsakene til skader og dødsfall på arbeidsplasser. Derfor er det viktig at risiki ved arbeid i høyden kartlegges og at det vurderes hvordan arbeidet kan foregå på en sikker måte.

Det er ikke noen nedre grense for arbeid i høyden. Regelverket omfatter altså alt arbeid i høyden som kan medføre fall til lavere nivå. Utgangspunktet bør være at arbeid i høyden i størst mulig grad unngås. Hvis risikovurderingen viser at arbeidet kan utføres uten at noen må arbeide i høyden, så bør det gjøres. Hvis vurderingen derimot viser at det ikke finnes noe alternativ til å arbeide i høyden, må arbeidet planlegges og organiseres slik at sikkerheten ivaretas. Det anbefales at kollektive vernetiltak som bruk av rampe, autocover, etc. prioriteres fremfor personlige vernetiltak som fallsikringsutstyr.

Mer informasjon om arbeid i høyden finnes på Arbeidstilsynets temaside:

- <https://www.arbeidstilsynet.no/tema/arbeid-i-hoyden/>

3. Regelverk

Forskrift om utførelse av arbeid kapittel 17 inneholder krav som skal følges ved arbeid i høyden. Iht. § 17-1 skal arbeidsgiver ved planlegging og utførelse av arbeid i høyden vurdere risikoen ved arbeid i høyden, slik at arbeidet utføres på en sikker måte. Dersom det er nødvendig å fjerne en kollektiv fallsikringsinnretning midlertidig i forbindelse med utføring av en arbeidsoppgave, må det iverksettes sikkerhetstiltak som kompenserer for dette før arbeidsoppgaven utføres. Når arbeidsoppgaven er endelig/midlertidig avsluttet, skal den kollektive fallsikringsinnretningen settes opp igjen. Forskriften beskriver også en rekke aspekter som risikovurderingen særlig skal ta hensyn til, for eksempel at:

- Kollektiv fallsikring prioriteres fremfor personlig fallsikringsutstyr.
- Arbeidsutstyret er dimensjonert for arbeidet som skal utføres og for forutsigbare belastninger,
- Utstyr sikres for å forhindre at gjenstander faller ned og utgjør en fare for andre personer.

Bestemmelsen angir altså et generelt krav om å foreta risikovurdering ved planlegging og utførelse av arbeid i høyden, og lister opp en rekke forhold som det skal tas særlig hensyn til i risikovurderingen.

Dersom det ikke kan brukes kollektive verneinnretninger ved rutine- og vedlikeholdsarbeid kan personlig verneutstyr benyttes. Blant annet presiserer forskriften § 17-25 at fallsele skal benyttes dersom det er at fare for fall fra høyde. Ved avstandsbegrensning til fareområdet kan sikkerhetsbelte benyttes. Sikkerhetstau og festepunkt skal naturligvis tåle de påregnelige kreftene som kan oppstå.

Forskrift om utførelse av arbeid finnes her:

- <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2011-12-06-1357>

Forskriftens kapittel 10 inneholder også krav til bruk av arbeidsutstyr, inkludert krav om dokumentert sikkerhetsopplæring av bruk av arbeidsutstyr. Dersom arbeid i høyden krever bruk av spesielt utstyr for å unngå risiko skal arbeidsgiver sørge for at arbeidstakere har fått dokumentert opplæring.

4. utfordringer med arbeid i høyden ved innsamling av avfall

I avfalls- og gjenvinningsbransjen kan det oppstå situasjoner med arbeid i høyden ved henting av avfallscontainere eller ved lasting på avfalls- og gjenvinningsanlegg. Det er også daglige hendelser der sjåfører går oppå taket på «walking floor» biler med takåpning for å kaste vekk avfall fra sidene eller stagene før presenning rulles på. Dette utgjør en arbeidsmiljørisiko i avfalls- og gjenvinningsbransjen.

Boks 1: Arbeid i høyden i gjenvinningsbransjen

Arbeid i høyden ved innsamling og transport av avfall kan oppstå i følgende situasjoner:

- Ved tildekking/netting av avfallscontainere.
- Ved fjerning av containernett i etterkant av transporten.
- Ved kosting av kanter og skjøter etter lasting av vogntog.
- Når sjåfør klatrer oppi en overfylt container for å fjerne avfall.
- Når sjåfør klarer oppi en container for å fjerne feilsortert avfall.
- Når sjåfør står oppå lift/liftplan, etc. for å justere på avfall eller nett i en container.
- Når sjåfør benytter stige på en krokconterier.

Det er viktig at både bedrifter som genererer avfall og gjenvinningsbedriftene kjenner til utfordringer som kan oppstå og tilrettelegger for at det i minst mulig grad er nødvendig å utføre arbeid i høyden.

Videre må både avfallsprodusent og gjenvinningsbedriftene sørge for at arbeid i høyden unngås eller kan skje på en forsvarlig måte. For eksempel er det viktig at avfallsprodusent sørger for at containere er lastet slik at avfall ikke stikker ut, etc. I tillegg bør avfallsprodusenter legge til rette for enkel adkomst til avfallscontainerne. Det anbefales at tildekking eller netting skjer der avfallscontaineren hentes. Det er ikke en god løsning å kreve at containere flyttes, for eksempel fra en byggeplass, før tildekking eller netting. Dette kompliserer arbeidsoperasjonene og gir unødvendig arbeidsmiljørisiko.

Erfaringsmessig vil det likevel oppstå situasjoner der det er behov for å jevne ut avfall som er lastet i containere eller vogntog før tildekking eller at tildekking i seg selv medfører arbeid i høyden. I slike tilfeller er det viktig at gjenvinningsbedriftene har rutiner og utstyr som sikrer at arbeid i høyden kan skje med lavest mulig risiko. Bedriftene må påse at egne og innleide sjåførere eller underleverandører følger rutinene og benytter verneutstyr iht. arbeidsmiljøloven §2-2¹ og internkontroll forskriften §6².

5. Hvem har ansvar for hva

5.1. Arbeidsgiver

Arbeidsgiver har ansvaret for at bedriften og de ansatte overholder reglene om arbeid i høyden, jf. forskrift om utførelse av arbeid. Internkontrollforskriften pålegger også virksomheter å sørge for systematisk oppfølging av krav fastsatt i lovverket, herunder regler i arbeidsmiljøloven m/ forskrifter.

Internkontrollforskriften stiller krav til at bedriften kartlegger farer, vurderer risiko og iverksetter tiltak som gjør at arbeidet kan utføres forsvarlig. Bedriften må iverksette rutiner for å avdekke, rette opp og forebygge overtredelse av krav³. Forskriften krever medvirkning fra arbeidstakerne både ved innføring og utøvelse av bedriftens rutiner og kvalitetssystem. Som regel vil rutineoppgaver knyttet til innhenting/transport av avfall være dekket av bedriftens risikovurderinger og arbeidsinstrukser. Risikoreduserende tiltak mht. arbeid i høyden vil normalt inngå i bedriftens vurderinger/instrukser.

Mer informasjon om risikostyring og avvikshåndtering kan finnes for eksempel her:

- https://arbinn.nho.no/hms/risikovurdering_og_avvik/risikostyring-og-avvikshandtering/
- <https://arbinn.nho.no/Medlemsfordeler/medlemsfordeler-nho/hms-rikostyringsverktoy/>

Én annen viktig del av en virksomhets internkontroll er "sikker jobb analyser" (SJA). Dette er en systematisk gjennomgang og vurdering av risikoelementer i forkant av en aktivitet der det kan oppstå farlige situasjoner. Hensikten er å vurdere om sikkerheten er godt nok ivaretatt gjennom gjeldende arbeidsprosedyrer og planer, eller om det er behov for å iverksette ytterligere tiltak som kan fjerne eller kontrollere farene. SJA kan også være relevant mht. å minimere risiko arbeid i høyden knyttet til innsamling av avfall, for eksempel ved endring av bedriftens eksisterende arbeidsprosedyrer/-rutiner.

¹ https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-62/KAPITTEL_2#§2-2

² <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1996-12-06-1127>

³ <http://www.regelhjelp.no/Etatenes-sider/Arbeidstilsynet/Regelverkslenker/Internkontrollforskriften---Forskrift-om-systematisk-arbeid-med-helse-miljo-og-sikkerhet-i-virksomheter/>

5.2. Arbeidstaker

Arbeidstakerne skal medvirke til gjennomføringen av HMS-tiltak og delta i det organiserte vernearbeidet. Som arbeidstaker har man plikt til å følge de verneinstruksene og sikkerhetsrutinene som er fastsatt for din arbeidsplass. Hvis instruksene ikke følges - for eksempel ved at arbeidstaker lar være å bruke pålagt verneutstyr eller lar være å følge arbeidsinstruksjoner, rutiner, o.l. - kan dette være saklig grunn for oppsigelse. Dersom arbeidstakere blir oppmerksom på feil eller mangler de ikke selv kan rette opp, skal det straks meldes fra om dette til arbeidsgiver. Hvis arbeidet som skal utføres ikke kan fortsette uten fare for liv og helse, skal også arbeidstaker avbryte arbeidet umiddelbart⁴. Dette gjelder naturligvis også for arbeid i høyden. Det er viktig at arbeidstakere har et bevisst forhold til risiko ved arbeid i høyden og er med på vurderingene av hvordan arbeidet kan foregå på en sikker måte.

5.3. Avfallsprodusent

En bedrift som produserer avfall (avfallsprodusent) har ansvar for å påse at arbeid i høyden som skjer på deres område skjer på en forsvarlig måte og skal sørge for å tilrettelegge for dette. For eksempel bør en avfallsprodusent så langt det er mulig sørge for at avfall ikke stikker ut fra containere slik at nett, autocover e.l. kan rulles/legges over lasten, uten at sjåfører trenger å gå opp på containeren. Der det likevel er nødvendig med utjevning av avfall i containere eller vogntog før transporten starter er det viktig at dette kan skje på stedet der avfallet hentes, og at ikke containeren må flyttes først.

5.4. Samordning

Arbeidsgivers plikt til å sørge for et fullt ut forsvarlig arbeidsmiljø gjelder naturligvis også innleide arbeidstakere eller selvstendige, som utfører arbeidsoppgaver i tilknytning til arbeidsgivers aktivitet eller innretning. Når ulike virksomheter utfører arbeid på samme sted eller tilgrensende arbeidsplasser, og deres arbeid påvirker hverandres arbeidsmiljø, skal virksomhetenes helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid samordnes, jf. arbeidsmiljøloven § 2-2 og internkontrollforskriften § 6. Loven introduserer også en "hovedbedriftsrolle" som skal ha ansvar for samordningen av HMS-arbeidet. Arbeidsgiverne skal avklare seg imellom hvem som skal ha hovedbedriftsrollen med ansvar for samordningen. Dersom det samtidig sysselsettes mer enn 10 arbeidstakere, og ingen virksomhet kan regnes som hovedbedrift, skal det skriftlig avtales hvem som skal ha ansvaret for samordningen⁵. Entreprenørforeningen - Bygg og Anlegg (EBA) har utarbeidet en veileder vedr. kravene til samordning av virksomheters HMS-arbeid. Veilederen fokuserer i hovedsak på situasjonen på midlertidige bygge- og anleggsplasser men gir uansett en praktisk innføring i kravene til samordning⁶.

6. Forebygging av risiko

På Arbeidstilsynets temaside finnes det en rekke anbefalinger for å redusere risiko ved arbeid i høyden. Arbeidstilsynet anbefaler primært at bedriftene forsøker å unngå at ansatte må arbeide i høyden. Hvis det ikke er mulig er det anbefalt å sørge for at arbeidet blir mest mulig kortvarig. Før man starter med å utføre et arbeid i høyden anbefales det følgende enkle ulykkesforebyggende råd:

- Hvis arbeid i høyden ikke kan unngås: bruk allerede sikrede arbeidsplasser.

⁴ <https://www.arbeidstilsynet.no/hms/roller-i-hms-arbeidet/arbeidstakers-plikter/>

⁵ Dersom arbeidsgivere som samtidig sysselsetter over 10 arbeidstakere ikke blir enige om hvem som skal ha hovedbedriftsrollen, har disse plikt til å melde fra om dette til Arbeidstilsynet, som da vil bidra til en avklaring, evt. bestemme hvem som skal ha ansvar for samordningen.

⁶ https://www.eba.no/globalassets/dokumenter/publikasjoner/29.04.19_eba--veileder-for-hovedbedrift.pdf

- Bruk kollektiv fallsikring fremfor personlig fallsikringsutstyr.
- Sørg for at alt arbeid i høyden utføres på en sikker måte, med egnet arbeidsutstyr og fra en egnet overflate.

Videre gir Arbeidstilsynet blant annet følgende tips for å gjøre arbeidsplassen i høyden tryggere:

- Utfør så mye som mulig av arbeidet på bakken.
- Legg atkomsten så nær arbeidsområdet som mulig.
- Forsikre deg om at arbeidsutstyret for arbeid i høyden er egnet, har tilstrekkelig stabilitet og styrke, er vedlikeholdt og er kontrollert regelmessig. Arbeidsutstyret bør kontrolleres før bruk.
- Ta særlige hensyn til spinkle eller skjøre underlag eller dekker
- Sørg for kollektivt vern mot fallende gjenstander.
- God belysning gjør arbeidet lettere og sikrere.
- En ryddig arbeidsplass øker sikkerheten.
- Husk ansvar for tredjeperson.

7. Beskrivelse av tekniske løsninger mht. avfallshåndtering

7.1 Etablering av sikre arbeidsplattformer. Lasting fra rampe/nettestasjon

Bruk av rampe eller «nettestasjon» gjør at arbeid i høyden normalt ikke vil være nødvendig. Dette vil skje ved at lasting av avfall eller utjevning av lasten skjer fra en rampe som bilene kjører bort til. Rekkverk vil redusere risikoen for fallskader ytterligere. Noen bedrifter har løsninger med gangbroer over kjøretøy som benyttes ved lasting og lossing av bilene. Dersom det kun er rekkverk på den ene siden av slike gangbroer må arbeidstakere gjerne likevel benytte fallsikring for å være godt nok sikret. Løsninger som innebærer bruk av rampe/nettestasjon er oftest aktuell på gjenvinningsanleggene. Ute hos avfallsprodusent, der innsamlingen av avfall foregår, er slike løsninger sjelden i bruk. Men rampe kan være en god løsning hos større avfallsprodusenter eller på store byggeprosjekter det det kan vurderes å oppføre midlertidige ramper. Slike midlertidige ramper vil kunne skaleres etter behov. Figur 1 viser en skisse av en nettestasjon. Stasjonen kan være åpen i begge ender for gjennomkjøring.

Figur 1: Illustrasjon av en «nettestasjon». Foto: Stena Recycling.

7.2. Autocover

Ved innsamling av avfall har sjåføren ansvar for å sikre lasten før transport. Ved innsamling av avfall i containere, etc. betyr dette i praksis at avfallet som regel må dekkes til av nett, e.l. før transporten starter. For å unngå behov for arbeid i høyden ved festing av nett e.l. kan det benyttes løsninger der arbeidstaker kan dekke til lasten fra bakken. Dette er utstyr for tildekking av last som er fastmontert på bilen og som kan betjenes fra bakkeplan. Bransjen har gode erfaringer med bruk av «autocover», så lenge avfallscontainere er overfylt eller containeren inneholder feilsortert avfall som må plukkes

7.3. Bruk av truck/hjullaster/gravemaskin

En annen teknisk løsning er å benytte truck, hjullaster eller gravemaskin for å trimme ned overfylte avfallscontainere til akseptabel høyde før transport. Dette vil da naturlig redusere behovet for arbeid i høyden. Bruk av truck, hjullaster eller gravemaskin vil normalt først og fremst være aktuelt inne på gjenvinningsanlegg. Ute hos avfallsprodusent vil dette sjelden være å anse som en aktuell løsning.

7.4. Andre tiltak

Eksempler på andre tiltak som kan redusere behovet for, eller risiko ved, arbeid i høyden er:

- Liftcontainere settes på bakken ved påsetting og fjerning av nett, slik at fallhøyden reduseres.
- Bruk av stang med krok (båtshake, løftehake, etc.) til å huke av og på nett fra bakkenivå.
- Bruk av krokcontainere med lokk.
- Bruk av personlift (der dette er et mulig alternativ).
- Unngå klatring på vogntog for å koste og justere på last. Kosting etter lastning av vogntog skal ikke være nødvendig så lenge den som laster og kompakter avfallet gjør et grundig arbeid i forkant.

7.5. Fallsikringsutstyr

Dersom det ikke er mulig å ta i bruk kollektive løsninger som ramper, autocover, truck, etc. bør det brukes personlig fallsikringsutstyr dersom arbeid i høyden er nødvendig for å laste, jevne ut last eller sikre last. Det er viktig at arbeidsutstyret for arbeid i høyden er egnet, har tilstrekkelig stabilitet og styrke, er vedlikeholdt og er kontrollert regelmessig. Arbeidsutstyret må også kontrolleres før bruk. Erfaringen er også at det er vanskelig å finne personlig fallsikringsutstyr som er egnet ved sikring av last i containere, og det kan være vanskelig å etablere forankringsmuligheter på container eller på bil. Fallsikringsutstyr kan uansett ikke brukes ved alenearbeid og er ikke et tiltak som kan brukes til erstatning for tekniske løsninger mht. risikoreduksjon ifm. arbeid i høyden ved innsamling og lastning.

7.6. Bruk av verneutstyr

Bruk av vernesko og vernehjelm bidrar til å redusere risiko for personskade ved arbeid i høyden. Vernesko skal være sklisiske. Bruk av hjelm reduserer risiko for alvorlig hodeskade ved fall. For eksempel kan vernehjelm som gir beskyttelse mot fall ved arbeid i høyden dokumenteres både iht. EN 12492 (Hjelmer for fjellklatrere) og EN 397 (Vernehjelmer for industri). Verneutstyr reduserer risiko, men kan naturligvis ikke brukes som erstatning for kollektive vernetiltak eller fallsikringsutstyr.

Avfalls- og gjenvinningsbransjen kan redusere behovet for arbeid i høyden gjennom god opplæring av sine kunder. Tiltak som kan bidra redusert behov for arbeid i høyden er:

- Containere skal ikke overfylles med avfall.
- Containere må lastes slik at avfall ikke stikker ut.
- Gode rutiner for kildesortering slik at containere ikke inneholde feilsortert avfall.
- Mulighet til å bistå ved innsamling av avfall, der sjåfør har behov for dette.

8. Forslag til kontraktbestemmelser

Gjenvinningsbedriftene har rapportert om tilfeller der innsamling av overfylte avfallscontainere har medført behov for arbeid i høyden. Det er også rapportert om tilfeller der gjenvinningsbedriftene har blitt bedt om å utføre utjevning av lasten utenfor anleggsområder der kunde holder til. Dette medfører unødvendig sikkerhetsrisiko. Nedenfor gis det forslag til to bestemmelser som kan inngå i kontrakter om innsamling av næringsavfall for å bidra til minimering av risiko mht. arbeid i høyden.

- *Kunde skal legge til rette for at arbeid i høyden i minst mulig grad er nødvendig ved innsamling av avfall. Dersom arbeid i høyden likevel blir nødvendig ved avfallsinnsamlingen, for eksempel for å jevne ut last før transport, skal det legges til rette for at arbeidet kan skje på en sikker måte. Avfall skal ikke stikke ut/opp fra containere slik at nett, autocover e.l. ikke kan rulles over lasten.*
- *Leverandør av avfalls- og gjenvinningstjenester skal dokumentere rutiner og utstyr som sikrer at arbeid i høyden i minst mulig grad blir nødvendig ved innsamling av avfall, og at evt. nødvendig arbeid i høyden for å jevne ut last, etc. vil utføres iht. forskrift om utførelse av arbeid kap. 17.*